

**ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА
РИВОЖЛАНТИРИШ ҚОБИЛИЯТИНИ АНИҚЛАШГА ИНТЕГРАЛ
ЁНДАШУВ**

PhD. Джамолов Ў.И. ЖизПИ

***Аннотация.** Мақолада тадбиркорлик фаолиятини ташиқил этиши ва ривожлантириши қобилиятини аниқлашига интеграл ёндашув, мотивацион механизм ва тадбиркорлик потенциалини бириктириши асосида тадбиркорлик фаолиятини шакллантириши ва ривожлантириши бўйича қарор қабул қилиши механизми ишлаб чиқиши ҳақида фикр юритилган.*

***Калит сўзлар:** Тадбиркорлик, ишбилармонлик, мативация, мотивацион механизм, инновация, интеграл ёндашув.*

***Аннотация.** В статье рассматривается разработка механизма принятия решений по формированию и развитию предпринимательской деятельности на основе комплексного подхода к определению способности к организации и развитию предпринимательской деятельности, мотивационного механизма и прикрепления предпринимательского потенциала..*

***Ключевые слова:** Предпринимательство, бизнес, мотивация, мотивационный механизм, инновации, комплексный подход.*

***Annotation.** The article discusses the development of a decision-making mechanism for the formation and development of entrepreneurial activity based on an integrated approach to determining the ability to organize and develop entrepreneurial activity, a motivational mechanism and the attachment of entrepreneurial potential.*

***Key words:** Entrepreneurship, business, motivation, motivational mechanism, innovation, integrated approach.*

Тадбиркорлик тузилмаларини яратиш ва ривожлантириш - мотивацион механизмларнинг таъсири билан боғлиқ. Тадбиркорликнинг мотивацион механизми остида биз қиймат занжирларининг устуворлигини ва тадбиркорларнинг товар/маҳсулот/хизматга қўшимча қиймат бериш ва мижозлар эҳтиёжини қондириш орқали ўз фаолиятининг максимал иқтисодий ва

ижтимоий натижаларига эришишда қизиқиш даражасини белгилайдиган жараёнлар мажмуини тушунамиз. Бунинг учун тадбиркорларни рағбатлантиришнинг кенг қамровли механизмини шакллантириш керак. Бунда унинг элементлари оқилона яхлитлигига эга бўлиши керак. Мотивацион механизмнинг барча элементлари ўзаро боғлиқ бўлиб, элементлардан бирининг ўзгаришига олиб келади. Бундан ташқари, мотивацион механизмнинг элементлари бошқа ҳаётийлик циклининг давомийлигига эга бўлиши керак.

Тадқиқотимиз жараёнида мотивацион механизм ва тадбиркорлик потенциални бириктириш асосида тадбиркорлик фаолиятини шакллантириш ва ривожлантириш бўйича қарор қабул қилиш механизми ишлаб чиқилган.

Тадбиркорлик тузилмаси салоҳиятини ривожлантиришда салоҳият омилларни узоқ муддатли истиқболда унинг дастлабки ҳолатидан исталганига қадар мақсадли ўзгартириш сифатида қаралиши керак. Тадбиркорлик салоҳиятини қуйидаги асосий таркибий қисмларга бўлиш таклиф этилади: профессионал, моддий, техник, молиявий ва инновацион.

$$P_{тад} = \{P_{мах-шахс} UP_{мод-тех} UP_{молия} UP_{иннов} U \dots UP_i\}$$

Бу ерда $P_{мах-шахс}$, $P_{мод-тех}$, $P_{молия}$, $P_{иннов}$ - мос равишда профессионал ва шахсий, моддий-техник, молиявий ва инновацион компонентлар;

P_i - салоҳиятнинг таркибий қисми, бу ўз навбатида мавжуд ресурсларнинг кўрсаткичлари тўплами билан тавсифланади.

Эмпирик тадқиқотлар асосида биз ҳар бир компонентнинг ўртача тортилган усули билан ҳисобланишига эътибор қаратамиз.

Услугиётдан келиб чиқиб тадбиркорлик салоҳиятининг профессионал ва шахсий таркибий қисмини қуйидаги формула бўйича ҳисоблашни таклиф қиламиз:

$$P_{мах-шахс} = W_i \frac{\sum x_i}{n},$$

Бу ерда W_i - вазн коэффициенти;

X_i - ҳар бир компонентни ташкил этувчи маълум элементлар.

X_i -тадбиркорлик салоҳиятининг касбий ва шахсий таркибий қисмини ташкил этувчи элементлар: ўрганиш қобилияти, ходисаларнинг ижобий натижаларига муносабат (оптимизм), ҳиссий барқарорлик, профессионаллик, ирода, ўзига ишонч, жамоани шакллантириш қобилияти, ўз фаолияти натижалари учун жавобгарликни ўз зиммасига олиш тенденцияси, таваккал қилиш тенденцияси;

n - элементлар сони.

Тадбиркорлик салоҳиятининг молиявий компонентларини қуйидаги формула бўйича ҳисоблашни таклиф қиламиз:

$$P_{\text{молия}} = W_i \frac{\sum x_i}{n},$$

x_i – молиявий компонентни ташкил этувчи элементлар;

Тадбиркорлар учун молиявий компонентни баҳолаш қуйидаги мезонларга мувофиқ амалга оширилади:

- мавжуд молиявий ресурслар;
- қўшимча капитални жалб қилиш имкониятлари;
- ташкил этилаётган бизнеснинг жозибадорлик даражаси.

Ўз бизнесини ривожлантиришга қарор қилган тадбиркорлар учун молиявий компонентни баҳолаш қуйидаги мезонларга мувофиқ амалга оширилади:

- молиявий кўрсаткичлар (мавжуд бизнеснинг ликвидлиги, тўлов қобилияти ва молиявий барқарорлигини тавсифловчи асосий кўрсаткичларни таҳлил қилиш);

“қўшимча капитални жалб қилиш имконияти” мезонига кўра (потенциал инвестор учун мавжуд бизнеснинг жозибадорлиги даражаси).

Инновацион компонентни қуйидаги боғланиш асосида ҳисоблаш тавсия этилади:

$$P_{\text{иннов}} = W_i \frac{\sum x_i}{n},$$

бу ерда x_i – инновацион компонентни ташкил этувчи элементлар (маҳсулот инновациялари, бозор инновациялари, жараён инновациялари, комплекс инновациялар.

$$P_{\text{мотив}} = W_i \frac{\sum x_{\text{ташки}}}{n} + W_i \frac{\sum x_{\text{ички}}}{m},$$

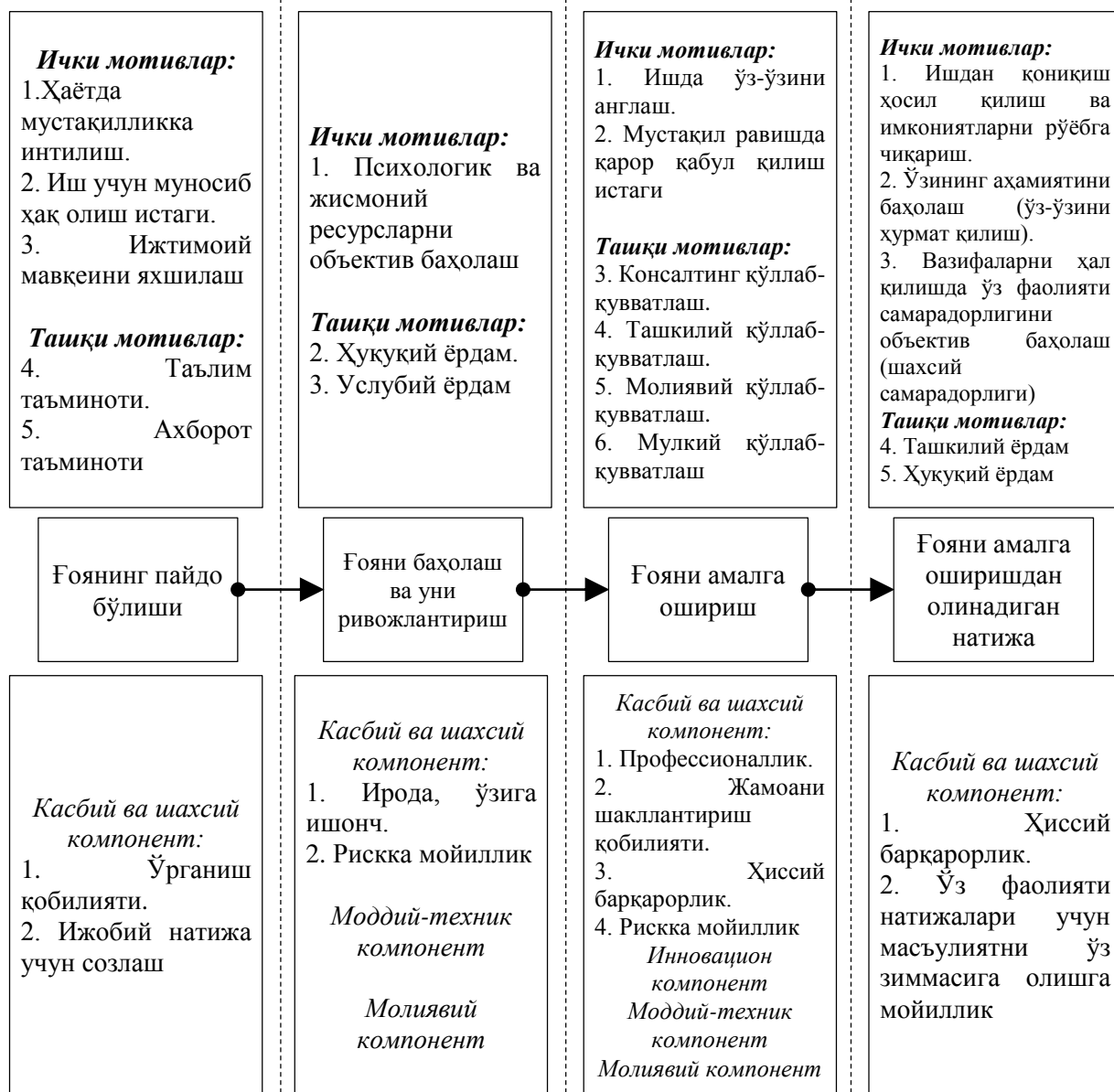
Бу ерда: $X_{\text{ташки}}$, $X_{\text{ички}}$ – мотивацион механизмни шакллантирувчи мотивлар; n , m – ички ва ташқи мотивлари компонентларининг миқдори.

Тадқиқот жараёнида ички мотивлар элементлари тўплами сифатида ҳаётда мустақилликка интилиш; мустақил равишда қарор қабул қилиш истаги; ишдан қониқиш олиш ва ўз имкониятларини рўёбга чиқариш қобилияти; ўз аҳамиятини (ўзини ўзи қадрлаш), ақлий ва жисмоний ресурсларни объектив баҳолаш ва муайян вазифани ҳал қилишда ўз ҳаракатларининг самарадорлигини (ўз-ўзини самарадорлиги) англаш, ишда ўзини англаш, ижтимоий мавқеини ошириш, иш учун муносиб ҳақ олиш ва ҳозирги ва келажакда фаровонликнинг ўсишини таъминлаш истаги каби элементлар тизимланди.

Ташқи муҳит тадбиркорлик фаолиятини яратиш ва ривожлантиришнинг мотивацион механизмни шакллантиришга катта таъсир кўрсатади. Тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш бўйича минтақавий дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишдаги ташқи мотивларга қуйидагилар киради: молиявий, ҳуқуқий, мулкӣ, таълим, ташкилий, ахборот, консалтинг ва услубий ёрдам.

Бизнесни ташкил қилиш ёки ривожлантириш учун мотивацион механизм ҳамда тадбиркорлик салоҳиятининг умумлашган таркибий қисмлари зарур. Бизнесни яратиш ва ривожлантириш қобилиятини аниқлаш учун мотивацион механизмни ҳам, тадбиркорлик салоҳиятини ҳам бирлаштирган комплекс ёндашув таклиф этилади.

ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИНГ МОТИВАЦИОН МЕХАНИЗМИ

ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИНГ ТАДБИРКОРЛИК ҚОБИЛИЯТИ

1-расм. Мотивацион механизм ва тадбиркорлик салоҳияти компонентларининг ўзаро алоқадорлик модели

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Ў.И.Джамалов. Тадбиркорликни ривожлантиришда мотивация омилларидан фойдаланишни такомиллаштириш. Диссертация. – Т.: 2022
2. Й. Шумпетер Теория экономического развития. - М.: 1982.
3. Муаллифнинг илмий-тадқиқотлари
4. Абдуллаев Ё. Кичик бизнес ва тадбиркорлик асослари. 100 саволга - 100 жавоб.
5. www.stat.uz
6. www.chamber.uz